

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

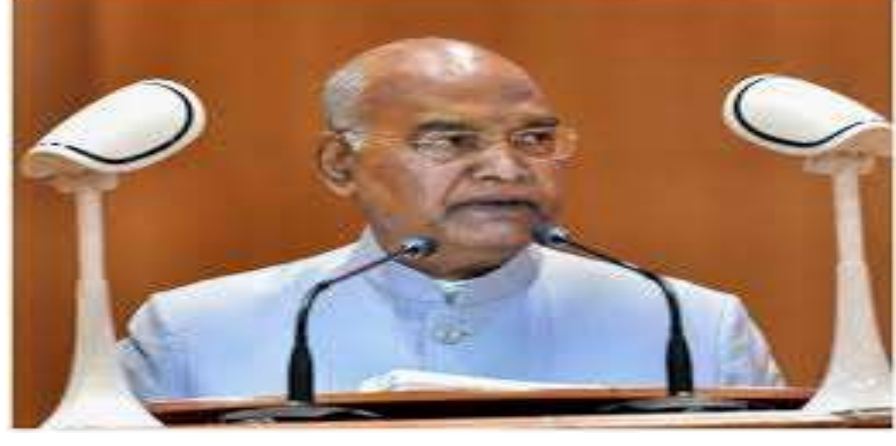
07.10.2024 सोमवासरः वि.सं. २०८० आश्विनशुक्लपञ्चमी आश्विन २२ प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-३ ■ वर्ष-३ ■ अङ्क-३४४

सम्पूर्णभारते युगपत्
निर्वाचनं कृत्वा देशस्य
महान् लाभो भविष्यति

-पूर्वराष्ट्रपतिः रामनाथकोविन्दः

हिमसंस्कृतवार्ताः। एकं राष्ट्र एकं
निर्वाचनम् इत्यस्य कृते गठितस्य समितेः
अध्यक्षः पूर्वराष्ट्रपतिः रामनाथकोविन्दः
उक्तवान् यत् सम्पूर्णं भारते युगपत्
निर्वाचनं कृत्वा देशस्य महान् लाभो
भविष्यति। ह्यः नवदिल्ल्यां सञ्जाते
लालबहादुरशास्त्री स्मृतिव्याख्याने सः
अवदत् यत् युगपत् निर्वाचनेन
उत्तमशासनं, नीतिस्थिरता,
सामाजिकसङ्गतिः, आर्थिकवृद्धिः च
भवितुम् अर्हति।

इस्राइल-लेबनानयोः
आक्रमणे तीव्रता, बेरुत-
नगरस्य दक्षिण-क्षेत्रे
भीषणानि-वायु-आक्रमणानि

हिमसंस्कृतवार्ताः। इस्राइल-देशेन
लेबनाने आक्रमणे तीव्रता विधाय बेरुत-
नगरस्य दक्षिण-क्षेत्रे भीषणानि-वायु-
आक्रमणानि कृतानि। येन नगरे भीषण-
हानिः जाता। लेबनानस्य
सुरक्षाधिकारिणः अनुसारं गतदिने उत्तर-
नगरे त्रिपोल्यां आक्रमणं विहितम्।
गतदिने विमानपतनस्य निकटवर्ती
क्षेत्राणि समेत्य बेरुतस्य दक्षिण-क्षेत्रे
इस्राइलेन न्यूनातिन्यूनं अष्ट आक्रमणानि
विहितानि। इतः पूर्वं इस्राइल-सैन्य
बलेन जनाः क्षेत्रं परित्यक्तुं आदिष्टाः। क्षेत्रे
भषण-संघर्ष कारणेन फिलिस्तीन-
शरणार्थिनः समेत्य सहस्रशो जनाः
लेबनानं परित्यक्तुं विवशाः सन्ति।

मालदीवस्य राष्ट्रपतिः मोहम्मद मुइज्जु इत्यसौ
पञ्चदिवसीय-भारत-यात्रायै नवदिल्ल्याम् सम्प्राप्तवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः। मालदीवस्य राष्ट्रपतिः
मोहम्मद मुइज्जु इत्यसौ पञ्चदिवसीय-भारत-
यात्रायै राजधान्याम् नवदिल्ल्याम् सम्प्राप्ता।
विदेशमन्त्री डॉक्टर सुब्रह्मण्यम् जयशंकरः
मालदीवस्य-राष्ट्रपतिना सह मेलनं करिष्यति।
अद्य प्रातः राष्ट्रपति-भवने राष्ट्रपतेः मुइज्जु
इत्यस्य औपचारिकं स्वागतं भविष्यति। सः
प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्र- मोदिना सह द्विपक्षीय-
क्षेत्रीय-परस्पर हितसंबंधेषु अन्ताराष्ट्रिय-
विषयेषु च संवादं करिष्यति।

उपवेशनस्य अनन्तरं नैकानि सन्धिपत्राणि
हस्ताक्षरिष्यन्ते इति सम्भाव्यते। मालदीवस्य
राष्ट्रपतेः अद्यसायं राष्ट्रपतिना द्रौपदी मुर्मु वर्यया
सह मेलनस्य अपि कार्यक्रमः वर्तते।

चेन्नईनगरे भारतीयवायुसेनायाः
द्विनवतितमवर्षस्य उत्सवस्य आरम्भः

हिमसंस्कृतवार्ताः। भारतीयवायुसेनायाः
द्विनवतितमवर्षस्य उत्सवस्य आरम्भः चेन्नईनगरे
जातः। उत्सवस्य आरम्भे द्विसप्ततिः युद्धविमानानां
वायुविमानानां च अद्भुतप्रदर्शनम् अभवत्।
एकविंशतिः वर्षाणाम् अनन्तरं आयोजितं कार्यक्रमं
द्रष्टुं मरीना समुद्रतटे लक्षशः प्रेक्षकाः एकत्रिताः
आसन्। भारतीयवायुसेनायाः चेतकः, राफेल,
डकोटा, हार्वर्ड, एमआईजी, जगुआर चेत्यादीनि
विमानानि उत्कृष्ट प्रदर्शनानि विहितवन्तः।

महाराष्ट्रस्य लातूरे विषाक्त-
भोजनेन षष्टिः छात्राः
चिकित्सालयेषु
उपचाराय प्रविष्टाः

हिमसंस्कृतवार्ताः। महाराष्ट्रस्य लातूरे पूर्णमल-
लाहोटी-सर्वकारीय-प्रौद्योगिकी-महाविद्यालयस्य
छात्रावासे गतदिने विषाक्तभोजनेन षष्टिः छात्राः
विलासराव देशमुख-चिकित्सा-महाविद्यालये अथ
अन्येषु चिकित्सालयेषु उपचाराय प्रविष्टाः।
आरक्षिभिः अन्वीक्षणं आरब्धं कृतम् अस्ति।
भोजनस्य अंशः परीक्षणाय प्रेषितः। घटनायाः
अनन्तरं संसद सदस्यः डॉ-शिवाजी-कालगे अथ च
जनपदाधिकारी वर्षा-ठाकुरः इत्येताभ्यां
चिकित्सालयं उपेत्य छात्रेभ्यः मेलनं कृतवन्तौ।
सममेव स्वास्थ्यस्य स्थितिः च परिज्ञाता।

मुम्बय्यां चेंबूरस्थले अग्नि-
दुर्घटनायां बालत्रयं समेत्य
एकस्यैव परिवारस्य सप्त
सदस्याः मृत्युं उपगताः

हिमसंस्कृतवार्ताः। महाराष्ट्रस्य
मुख्यमन्त्री एकनाथ शिंदे चेंबूर-स्थितं
अग्नि-दुर्घटना स्थलम् उपगताः। प्रत्येकं
पीडितानां परिजनेभ्यः पञ्चलक्ष-
रूप्यकाणां साहाय्यं च उदघोषयत्।
मुख्यमन्त्रिणा उक्तं यत् दुर्घटनायां
व्रणितेभ्यः प्रशासनं निशुल्कम् उपचारं
प्रदास्यति। अवधेयं यत् मुम्बय्यां चेंबूर
स्थले अग्नि-दुर्घटनायां बालत्रयं समेत्य
एकस्यैव परिवारस्य सप्त सदस्याः मृत्युं
उपगताः। एषा दुर्घटना भवनस्य भूतल-
स्थे विपण्यां विद्युत् तारेषु अग्नि-कारणेन
संजाता। मुम्बय्याः आरक्षि-उपायुक्तः
हेमराजः अवाचत् यत् अग्निना व्रणित-
जनाः शीघ्रं चिकित्सालयं नीताः। यत्र ते
मृताः घोषिताः। दुर्घटनायाः अन्वीक्षणं
विधीयते।

गीतोपदेशः

अर्जुन उवाच
सेनयोरुभयोर्मध्ये
रथं स्थाप्य मेऽच्युत |
यावदेतान्निरीक्षेऽहं
योद्धुकामानवस्थितान् || २१ ||
कैर्मया सह योद्धव्यम्-
अस्मिन्नणसमुद्यमे || २२ ||
शब्दार्थ- अर्जुनः उवाच - अर्जुन ने
कहा; सेनयोः - सेनाओं के; उभयोः -
बीच में; रथम् - रथ को; स्थाप्य -
कृप्या खड़ा करे; मे - मेरे; अच्युत - हे
अच्युत; यावत् - जब तक; एतान् -
इन सब; निरीक्षे - देख सकूँ; अहम् -
मैं; योद्धु-कामान् - युद्ध की इच्छा रखने
वालों को; अवस्थितान् - युद्धभूमि में
एकत्र; कैः - किन किन से; मया - मेरे
द्वारा; सः - एक साथ; योद्धव्यम् - युद्ध
किया जाना है; अस्मिन् - इस; रण -
संघर्ष, झगड़ा के; समुद्यमे - उद्यम या
प्रयास में | भावार्थ

अर्जुन ने कहा - हे अच्युत! कृपा करके
मेरा रथ दोनों सेनाओं के बीच में ले
चलें जिससे मैं यहाँ युद्ध की अभिलाषा
रखने वालों को और शस्त्रों कि इस
महान परीक्षा में, जिनसे मुझे संघर्ष
करना है, उन्हें देख सकूँ।

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

छत्तीसगढ़स्य
धमतरी जनपदे
जलजागरण महोत्सवः

हिमसंस्कृतवार्ताः। छत्तीसगढ़स्य धमतरी
जनपदे जलजागरण
महोत्सवः महतोत्साहेन आमामन्यते।
द्विदिवसात्मकं महोत्सवोऽयं गंगरेल
सेतोः पार्श्वे रविशंकर शुक्लजलाशय
परिसरे समारब्धः। अस्मिन् अन्तर्राष्ट्रिय
सम्मेलने यूनिसेफ, जापान, श्रीलंका
अन्ये च विविध देशानां पर्यावरणविदाः
भाग ग्रहणं कुर्वन्ति।

हॉकी-इंडिया-इत्यनेन मलेशियायां अष्टादश-सदस्यीय कनिष्ठ-वर्गीय पुरुष-दलस्य घोषणा कृता

हिमसंस्कृतवार्ताः। हॉकी-इंडिया-इत्यनेन मलेशियायां आयोजयिष्यमाणस्य सुल्तान-जोहोर-कप-इत्यस्य द्वादशे संस्करणे प्रतिभागाय
अष्टादश-सदस्यीय कनिष्ठ-वर्गीय पुरुष-दलस्य घोषणा कृता। नवनि्युक्तः मुख्य- प्रशिक्षकः पी-आर-श्रीजेशः मलेशियायां भारतीय दलं
प्रशिक्षयति। सममेव आमीर-अली-दलस्य नेतृत्वकर्ता अथ रोहितः तदीय सहायकः नियुक्तौ भविष्यतः।

भारतं अस्य मासस्य नवदशे दिनांके जापानं विरुध्य स्वीय अभियानस्य आरम्भं करिष्यति। तदनु विंशे दिने ब्रिटेन-दलेन द्वाविंशे-दिने
मलेशिया-दलेन त्रयोविंशे दिने आस्ट्रेलिया-दलेन सह भारतस्य स्पर्धा भविष्यन्ति। निर्णायक-स्पर्धा अपि अस्य मासस्य षड्विंशे दिने
भविष्यति।

CM Sukhu: विश्वस्य प्रथमः नियंत्रित- वातावरण- भंडारः भूतापीयप्रौद्योगिक्या सह टापरीस्थाने निर्मितः भविष्यति

ग्रेड-वनस्पतयः एव विक्रेतुं निर्णयः कृतः। सुखुः अवदत् यत् राज्यस्य लघु- सीमान्त- उद्यानपालकानां लाभाय तेषां आय-वृद्धयर्थं सम्पूर्णे राज्ये ₹1 प्रति किलो दरेन सार्वभौमिक- कार्टन- सेबक्रयणस्य व्यवस्था कार्यान्विता अस्ति। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुखुः अवदत् यत् किन्नौरमण्डलस्य टापरीनगरे विश्वस्य प्रथमः नियंत्रितवातावरणभण्डारणस्थानस्य (CA store) निर्माणं भूतापीयप्रौद्योगिक्याः उपयोगेन भवितुं गच्छति। एतदर्थं आइसलैण्ड- हिमाचलसर्वकारयोः मध्ये सहमतिपत्रे हस्ताक्षरं कृतम् अस्ति। आइसलैण्डदेशस्य वैज्ञानिकाः उद्यानविदः भूतापीयप्रौद्योगिक्याः प्रशिक्षणं दास्यन्ति, येन उद्यानपालकाः लाभं प्राप्नुयुः। सेबस्य पेटिकासु जीएसटी- दरस्य १८ प्रतिशतात् १२ प्रतिशतं यावत् न्यूनीकरणं राज्यसर्वकारस्य प्रयत्नस्य परिणामः अस्ति। उद्यानक्षेत्रस्य कृते अस्मिन् वर्षे ५३१ कोटिरूप्यकाणां बजटप्रावधानं सर्वकारेण कृतम्। १२९२ कोटिरूप्यकाणां परियोजना राज्यस्य सप्तजनपदेषु ६ सहस्रहेक्टेयरक्षेत्रं व्याप्यति। अस्मिन् वर्षे १२०० हेक्टेयरक्षेत्रं व्याप्तं भविष्यति तथा च २०२८ तमे वर्षे षट्सहस्रहेक्टेयरभूमिषु ६० लक्षं फलवृक्षाणां रोपणं भविष्यति। परियोजनायाः अन्तर्गतं प्रथमचरणस्य चतुःसहस्रहेक्टेयरभूमिः, शेषद्वयसहस्रहेक्टेयरभूमिः द्वितीयचरणस्य आच्छादिता भविष्यति। राज्ये उच्चायं प्रदातुं ड्रैगनफ्रूट, एवोकाडो, ब्लूबेरी, मकाडेमिया नट इत्यादीनां कृषिं प्रवर्धयितुम् उद्यानविभागेन नौणीविश्वविद्यालयेन सोलनेन सह सहकार्यं कृत्वा नीतिः कार्यान्विता अस्ति।

जेपीनड्वावर्येण सह मिलितवान् उपमुख्यमंत्री मुकेश अग्रिहोत्री, महत्त्वपूर्णेषु विषयेषु जाता चर्चा

हिमसंस्कृतवार्ता: - नवदेहली। उपमुख्यमंत्री मुकेश अग्रिहोत्री दिल्लीनगरे केन्द्रीयस्वास्थ्यमन्त्री जगतप्रकाशनड्वा इत्यनेन सह मिलित्वा हरोलीविधानसभाक्षेत्रे निर्मितस्य प्रचुरौषधवाटिकायाः (बल्क ड्रग पार्क) प्रगतेः विषये चर्चा कृतवान्। सः केन्द्रीयमन्त्रीं प्रचुरौषधवाटिकायाः कृते अतिरिक्तधनस्य आवश्यकतायाः विषये सूचितवान्। उपमुख्यमंत्री ऊनानगरे प्रस्तावितस्य पीजीआई उपग्रहकेन्द्रस्य निर्माणे त्वरिततां कर्तुं अपि आग्रहं कृतवान् तथा च राज्यसर्वकारात् सर्वं सम्भवं समर्थनं आश्वासितवान्। ऊनामण्डले चिकित्सा महाविद्यालयम् उद्घाटयितुं केन्द्रीयमन्त्रिणम् अपि आग्रहं कृतवान्। केन्द्रीयमन्त्री राज्याय सर्वसम्भवसहायतां प्रदातुम् आश्वासनं दत्तवान्।

Vande Bharat Train : ऊनायां वन्देभारतरेलयाने शिलापातः बसालग्रामस्य समीपे शिलाः क्षिप्ताः

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। देशस्य अतिवेगयुक्तानां रेलयानानां मध्ये एकम् अम्ब-अन्दौरा ऊना मार्गेण नूतनदिल्लीं गच्छति वन्देभारतस्य रेलयानस्य उपरि पुनः शिलाभिः प्रहारः कृतः अस्ति। प्रकरणं शनिवासरस्य अपराहस्य अस्ति। अस्मिन् प्रसङ्गे वन्देभारतस्य रेलयानस्य ई-१, ई-२, सी-७, सी-१० चत्वारः कक्षाः क्षतिग्रस्ताः सन्ति। रेलपुलिसद्वारा अग्रे कार्यविधिः आरम्भा अस्ति। शनिवासरे घटितायां घटनायां आरएपीएफ-ऊनापुलिसयोः दलैः बसाल, त्युडी, पनोह इत्यादिषु ग्रामेषु रेलमार्गस्य परितः उपस्थितानां निवासीक्षेत्रस्य जनानां प्रश्नोत्तरं कृतम् अस्ति। सूचनानुसारं अपराह्णे १:१५ वादनस्य समीपे असामाजिकतत्त्वानि अकस्मात् पटलात् किञ्चित् दूरं स्थिते बसालग्रामस्य समीपे रेलयाने शिलापातं कर्तुं आरम्भवन्तः। सौभाग्यम् अस्ति यत् रेलयाने गच्छन्तः यात्रिकाः किमपि प्रकारेण क्षतिग्रस्ताः न अभवन्, परन्तु वन्देभारतस्य रेलयानस्य चतुर्णां कक्षाणां प्रहारात् पाषाणानां कारणेन द्वयोः कक्षयोः काचपटलाः भग्नाः, अन्ययोः द्वयोः काचफलकयोः चिह्नं च अभवत्। रेलवे चौकी ऊना इत्यस्य कार्यवाहकप्रभारी मोहिन्द्रसिंहः अवदत् यत् वन्देभारतरेलयाने पाषाणप्रहारस्य सूचना प्राप्ता। रेलमार्गस्य सम्पत्तिक्षतिविषये रेलपुलिसः अग्रे कार्यविधिः कुर्वन् अस्ति।

Jai Ram Thakur: शौचालयकरस्य अनन्तरं सुखसर्वकारेण अधुना 'क्रीडा- क्रीडककरयोजना' आनीता

क्रीडायाः विषये सर्वकारस्य एषा मनोवृत्तिः लज्जाजनका अस्ति। विपक्षनेता जयरामठाकुरः अवदत् यत् सुखसर्वकारेण 'क्रीडा- क्रीडक- करयोजनायाः' अन्तर्गतं क्रीडासामग्रीषु, प्राङ्गणेषु च करस्य आरोपणस्य विरोधः अधुना काङ्ग्रेसपक्षस्य वरिष्ठनेतारः कुर्वन्ति। तस्य वचनं मुख्यमन्त्रिणा अवश्यमेव उपेक्षितम्, अत एव तस्य माध्यमेषु आगत्य स्वविचारं प्रकटयितव्यम् आसीत्। यदि बालकानां परीक्षणं भवितव्यं तर्हि सर्वकारः स्थलस्य कृते १०,००० रूप्यकाणां भाटकस्य आग्रहं करोति इति सः आरोपितवान्। एतदतिरिक्तं सर्वकारस्य समर्थनस्य अभावात्, क्रीडासाधनानाम्, प्राङ्गणस्य च याचनायाः कारणात् अन्यस्मिन् राज्ये अपि प्रतिष्ठितक्रीडाप्रतियोगितायाः आयोजनं कर्तव्यम् अस्ति। मुख्यमन्त्रिणा एवं प्रकारेण जनानां स्वरस्य अवहेलना न कर्तव्या इति उक्तवान्। क्रीडाः क्रीडकाः च प्रेरिताः भवेयुः न तु क्रीडाक्रीडकानां उपरि करस्थापनं भवेत्। क्रीडाप्रवर्धनं सर्वकारस्य कार्यम् इति विपक्षनेता अवदत्। क्रीडकानां सर्वाङ्गविकासाय कार्यं कुर्वन्तु, तेषां उपरि करम् आरोपयित्वा क्रीडकानां क्रीडायां रुचिं न निरुत्साहयित्वा क्रीडां कठिनं न कुर्वन्तु। क्रीडकः स्वस्य कृते न क्रीडति, सः स्वराज्यस्य कृते स्वदेशस्य च कृते क्रीडति। अतः तेभ्यः क्रीडनार्थं उपयुक्तं वातावरणं प्रदातुं राज्यस्य कार्यम् अस्ति, तेषां उपरि करं न आरोप्य तेभ्यः प्राङ्गणस्य क्रीडासामग्रीणां च भाटकसङ्ग्रहः न करणीयः। भारतसर्वकारः देशे सर्वत्र क्रीडकान् प्रोत्साहयितुं 'खेलो इण्डिया' इति कार्यक्रमं चालयति। अस्य अन्तर्गतं देशस्य सर्वेभ्यः क्रीडाप्रतिभानाम् अन्वेषणं कृत्वा तेषां क्षमतानां विकासः, अत्याधुनिकप्रशिक्षणं च दत्तं येन तेषां विश्वस्तरीयक्रीडाणां सज्जीकरणं कर्तुं शक्यते। ओलम्पिक- क्रीडायां भारतस्य प्रतिनिधित्वं कुर्वन्तः बहवः क्रीडकाः 'खेलो इण्डिया' अभियानस्य उपलब्धयः सन्ति। अतः मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुखुः 'क्रीडा- क्रीडक- करयोजना' त्यक्तुं अनुरोधः क्रियते।

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला।

विपक्षस्य नेता जयरामठाकुरः क्रीडाङ्गणानां, क्रीडासामग्रीणां च उपयोगाय सर्वकारस्य धनस्य आग्रहं लज्जाजनकम् इति उक्तवान्। सः अवदत् यत् शौचालयकरस्य अनन्तरं अधुना सर्वकारः 'क्रीडा- क्रीडककरयोजना' इति कल्पितवान्, यस्याः अन्तर्गतं क्रीडायाः क्रीडकानां च उपरि करम् आरोपयति। प्रतिदिनं राज्यस्य जनानां उपरि सर्वकारेण केनचित् प्रकारेण करः आरोपितः अस्ति। मुख्यमन्त्री 'जनकल्याणकारी राज्यम्' इति परिभाषां विस्मृतवान् अस्ति। प्रत्येकं वर्गं एकैकं कष्टं कृत्वा अधुना राज्यस्य क्रीडाक्रीडकानां उपरि मुख्यमन्त्रिणः सूचिका स्थगिता अस्ति। एकतः केन्द्रे नरेन्द्रमोदीसर्वकारः 'खेलो इण्डिया' इत्यस्य अन्तर्गतं क्रीडायाः प्रचारार्थं प्रतिवर्षं सहस्राणि कोटिरूप्यकाणि अतिरिक्तं बजटं व्यययति, अपरतः काङ्ग्रेसनेतृत्वेन सुखसर्वकारः राज्यस्य आयं मार्गान्तरं कर्तुं प्रयतते हिमाचले क्रीडां क्रीडकानां च उपरि करं आरोपयन् आयस्य साधनं कर्तुम् इच्छति। अस्मात् पूर्वमपि सुखसर्वकारेण १२ वर्षाभ्यन्तर- प्रतियोगितानाम् आयोजने अपि प्रतिबन्धः कृतः आसीत्। सुखसर्वकारः प्रत्येकस्मिन् स्तरे क्रीडां निरुत्साहयितुम् इच्छति।

रामलीला- पालमपुरस्य फरेडक्षेत्रे सीतास्वयम्बरं द्रष्टुमागताः शतशः जनाः

हिमसंस्कृतवार्ता: पालमपुरम्।

हिमाचलस्य पालमपुर-उपमण्डलस्य फरेडक्षेत्रस्य चतुर्दशदिवसीयरामलीलायाः चतुर्थे दिने सीतास्वयम्बरस्य नाट्याङ्कनं जातम्। अस्मिन् समये क्षेत्रस्य शतशः जनाः रात्रौ कार्यक्रमं द्रष्टुम् आगताः। कार्यक्रमस्य विषये अवदन् शास्त्री कुन्दनशर्मा अवदत् यत् अस्य कार्यक्रमस्य आयोजनं गतचत्वारिंशत् वर्षेभ्यः न्यूबाबासीतारामयूथक्लब इत्यनया संस्थया संचाल्यते। तेनोक्तं यत् अस्य कार्यक्रमस्य सफलायोजनाय क्षेत्रस्य जनसामान्यस्य विशेषयोगदानमस्ति। रामलीलायाः मञ्चनेन पुरातनसंस्कृतिं संरक्षणस्य कार्यं स्थानीयैः जनैः क्रियते। अस्यां रामलीलायां स्थानीयाः बालकाः वृद्धाश्च मिलित्वा नाटकमञ्चनं कुर्वन्ति येन भारतीयनाटकपरम्परायाः सम्बर्धनं भवति। ध्यातव्यमस्ति यत् अस्यां संयोजनसंस्थायां प्रायः सर्वे युवानः सन्ति, ये

कठिनपरिश्रमेण कार्यक्रमस्य साफल्येण अहर्निशं कार्यं कुर्वन्ति। अस्याः रामलीलायाः विशेषता वर्तते यत् इयं चतुर्दशदिनं यावत् प्रचलति। रामलीलायाः अवसरे भजनसंकीर्तनानि अपि भवन्ति यत्र स्थानीयाः कलाकाराः आगत्य स्वप्रतिभायाः प्रदर्शनं कुर्वन्ति। अस्मिन् वर्षे सुलहाम्यूजिकलग्रुप किञ्च ध्वनिव्यवस्थायां डी.जे.ब्रदरजस्य लाइव साऊण्ड सुलह इत्येते स्वभूमिकां निर्वहन्तः। अस्मिन्नावसरे संस्थायाः अध्यक्षः नरेशशर्मा, उपप्रधानः राकेशनरयालः, सचिवः संजयकपूरः, कोषाध्यक्षः पंकजकपूरः, मुख्यपरामर्शकर्ता प्रवीणशर्मा, विवेकशर्मा, कुन्दनशर्मा, अरुणसोनी, सतीशचौधरी, प्रतापचन्द, रोहितकपूरः, अमनधीमानः, नन्नू, विशालः, बाबीधीमानः, रिशूकपूरः सहितं ग्रामीणाः उपस्थिताः आसन्।

फीट उन्नतम् अस्ति। अस्य मन्दिरस्य शिखरे एकः कलशः स्थापितः अस्ति। तस्य कलशस्य भारः १०० किलो अस्ति। सः कलशः ५१ तोला स्वर्णेन लेपितः अस्ति। १९६६ तमस्य वर्षस्य फरवरी-मासस्य २६ तमे दिनाङ्के (२६/०२/१९६६) राजमाता विजयाराजे सिन्धिया इमं कलशम् अनावरणं कृतवती।

पशुपतिनाथमूर्तिः

मन्दिरेऽस्मिन् भगवतः शिवस्य लिङ्गं वर्तते। तत् शिवलिङ्गम् अष्टमुखी अस्ति। अस्य शिवलिङ्गस्य निर्माणम् आग्नेयशिलायाः खण्डस्य उपरि कारितम्। अस्याः मूर्तेः आकारः २.५ x ३.२० मीटर् अस्ति। अस्याः मूर्तेः भारः ४६ क्विंटल् ६५ किलो ५२५ ग्राम् अस्ति। अस्याः प्रतिमायाः तुलना नेपाल-देशे स्थितया पशुपतिनाथस्य प्रतिमया सह कृता अस्ति। नेपाल-देशे स्थितायाः प्रतिमायाः चत्वारि मुखानि एव सन्ति। किन्तु अस्याः मूर्तेः अष्ट मुखानि सन्ति। प्रत्येकं मुखं भिन्नं भावं प्रकटयति। अस्यां प्रतिमायां मानवजीवनस्य चतस्रः अवस्थाः (बाल्यावस्था, युवावस्था, प्रौढावस्था, वृद्धावस्था) दृश्यन्ते। सौन्दर्यशास्त्रानुसारेण अपि इयं प्रतिमा निर्माणकलायां, भावाभिव्यक्तौ च उत्कृष्टा वर्तते। इयं प्रतिमा सोमवासरे शिवनानद्याः प्राप्ता इति मान्यता अस्ति। शवना-नामकः लघुग्रामः अस्याः नद्याः उद्गमस्थानं वर्तते। अतः अस्याः नाम शिवना इति। शवना-ग्रामः मन्दसौरमण्डलस्य सालगढ-ग्रामात् ४ कि. मी. दूरे रायपुरिया-पर्वतक्षेत्रस्य समीपे अस्ति। अयं ग्रामः ताम्राभ्युगी वर्तते। तत्र महाकाल चौबीस खम्भा नामकं प्राचीनं मन्दिरम् अस्ति। शिवनानदी ६५ कि. मी. पर्यन्तं प्रवहति। अन्ते चम्बलनद्यां लीना भवति। मूर्तेः प्राप्तेः २१ वर्षाणां ५ मासानां ४ दिवसानां पश्चात् सोमवासरे अस्याः प्रतिष्ठा कृता।

मूर्तेः स्वरूपम् पशुपतिनाथस्य मूर्तेः स्वरूपं विशिष्टं वर्तते। प्रत्येकदिशि अस्य मूर्तेः मुखद्वयम् अस्ति। अतः मूर्तिः अष्टमुखी वर्तते। प्रत्येकस्य मुखस्य भावः भिन्नः वर्तते। प्रत्येकस्य नाम अपि भिन्नः अस्ति। शिवमहिमास्तोत्रे अपि

पुष्पदन्तेन उक्तम् -
भवः शर्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहांस्तथा भीमेशानाविति
यदभिधानाष्टकमिदम्। अमुष्मिन् प्रत्येकं प्रविचरति देव
श्रुतिरपि प्रियायास्मै धाम्ने प्रविहितमस्योस्मि भवते ॥
१ भवः, २ शर्वः, ३ रुद्रः, ४ पशुपतिः, ५ महादेवः, ६ भीमः,
७ ईशानः, ८ देवः इत्येतानि अष्ट नामानि सन्ति।

पूर्वमुखम् - इदं मुखं शान्त्याः, समाधिरसस्य च सूचकम् अस्ति। ललाटे मालायाः सूत्रद्वयं सज्जितम् अस्ति। मूर्तेः सर्पाः शिवस्य कर्णाभ्यां बहिः आगच्छन्ति इति दृश्यते। ग्रीवायां सर्पमाला, मन्दारमाला च अस्ति। अधरोष्ठौ अत्यन्तसरलौ सौम्यौ च स्तः। मूर्तेः मुखं समाधिः इव दृश्यते। तृतीयनेत्रम् अत्यन्तं प्रचण्डं दृश्यते।

दक्षिणमुखम् - इदं मुखं सौम्यम् अस्ति। केशानां सज्जता कलात्मकरूपेण कृता अस्ति। शृङ्गारे चन्द्ररेखा अपि दृश्यते। ग्रीवायां सर्पद्वयस्य माला, कर्णयोः सर्पकुण्डले च स्तः। इदं मुखम् अतीव काम्यं दृश्यते।

उत्तरमुखम् - इदं मुखं जटायुतम् अस्ति। तस्यां जटायां सर्पाः संवीताः सन्ति। कर्णयोः कुण्डले स्तः। कण्ठे रुद्राक्षमाला, भुजङ्गमाला च धृता अस्ति।

पश्चिममुखम् - शीर्षे जटा लघ्वी वर्तते। केशाः नागैः ग्रन्थिताः सन्ति। मुखे रौद्ररूपम् दृश्यते। नेत्रम्, अधरोष्ठं च क्रोधात् उद्घाटितमस्ति। मुखं वक्रम् अस्ति। कुमारसम्भवं-महाकाव्ये यथा योगीश्वरस्य समाधिः भग्ना जाता तथैव तत् मुखं दृश्यते।

मन्दिरस्य परिसरे अन्यानि मन्दिराणि

पशुपतिनाथमन्दिरस्य परिसरे बहूनि अन्यानि मन्दिराणि अपि सन्ति। श्री रणवीर मारुती मन्दिर, श्री जानकीनाथ मन्दिर, सिंहवाहिनी दुर्गा मन्दिर, श्री गायत्री मन्दिर, श्री गणपति मन्दिर, श्री राम मन्दिर, श्री बगलामुखी माता मन्दिर, श्री तापेश्वर महादेव मन्दिर, सहस्रलिङ्ग मन्दिर इत्यादीनि मन्दिराणि स्थितानि सन्ति। पश्चिमदिशि प्रत्यक्षानन्द जी महाराज इत्यस्य प्रतिमा अस्ति। मस्तराम महाराज इत्यस्य समाधिः अपि मन्दिरपरिसरे स्थिता अस्ति।

मन्दसौरस्य पशुपतिनाथ-मन्दिरम्

मध्यप्रदेशराज्यस्य मन्दसौरमण्डलस्य मन्दसौर-नगरे स्थितम् अस्ति। इदं मन्दिरं मन्दसौर-नगरस्य आकर्षणकेन्द्रम् अस्ति। मन्दिरेऽस्मिन् अष्टमुखीप्रतिमारूपेण भगवतः शङ्करस्य एकं लिङ्गम् अस्ति। अस्याः मूर्तेः प्रतिष्ठा मार्गशीर्ष-मासस्य कृष्णपक्षस्य पञ्चम्यां तिथौ अभवत्। अतः प्रतिवर्षं तस्यां तिथौ जनाः पाटोत्सवम् आचरन्ति। अस्य मन्दिरस्य समीपे शिवनानदी प्रवहति।

मन्दिरस्य स्थापना वास्तुकला च

पशुपतिनाथ-मन्दिरस्य स्थापना १९६१ तमस्य वर्षस्य नवम्बर-मासस्य २७ तमे दिनाङ्के (२७/११/१९६१) अभवत्। मन्दसौर-नगरस्य दक्षिणदिशि शिवनानदी प्रवहति। शिवनानद्याः तटे इदं मन्दिरं स्थितम् अस्ति।

दशपुरः मन्दसौरः

मन्दसौर-नगरस्य प्राचीनं नाम दशपुर इति

आसीत्। कुमार गुप्त प्रथम, बन्धु वर्मा इत्येतयोः अभिलेखेषु पश्चिमपुरम् इति नाम प्राप्तम्। महाराज गौरी इत्यस्य आधित्यवर्धनकालीनेषु खण्डिताभिलेखेषु दसादिकपुरम् इति नाम प्राप्यते। दशपुर-नगरस्य नामोल्लेखः स्कन्दपुराणे, मार्कण्डेयपुराणे, मेघदूते, अमरकोषे, जैनधर्मस्य साहित्ये, बौद्धसाहित्ये इत्यादिषु दृश्यते। स्कन्दपुराणे अस्य नगरस्य नाम दशारण्यम् इति उल्लिखितम् अस्ति। वत्सभट्टिना अपि उक्तं यत् दशपुर-नगरं मालवा-प्रान्तस्य शिरोभूषणम् अस्ति इति।

मन्दसौर-नगरस्य विशिष्टेषु मन्दिरेषु अन्यतमम् अस्ति इदं मन्दिरम्। पशुपतिनाथ-मन्दिरस्य मूर्त्याः नामकरणं श्री प्रत्यक्षानन्द जी महाराज इत्याख्येन कारितम् आसीत्। मन्दिरमिदं पश्चिममाभिमुखी अस्ति। पशुपतिनाथ-मन्दिरं ९० फीट लम्बमानं, ३० फीट विस्तृतं, १०१

पशुपतिनाथ-मन्दिरस्य उत्सवः

पशुपतिनाथ-मन्दिरस्य स्थापना मार्गशीर्ष-मासस्य कृष्णपक्षस्य पञ्चम्यां तिथौ अभवत्। अतः प्रतिवर्षं तस्यां तिथौ जनाः अस्य मन्दिरस्य पाटोत्सवम् आचरन्ति। श्री प्रत्यक्षानन्द महाराज इत्यनेन अस्य उत्सवस्य प्रथायाः आरम्भः कृतः। उत्सवस्य आनन्दप्राप्तये बहवः जनाः तत्र गच्छन्ति। अस्मिन् उत्सवे प्रतिदिनं वेदपाठिनः रुद्राभिषेकं, सन्त-महात्मनः प्रवचनानि च कुर्वन्ति। प्रतिदिनं भगवतः शिवस्य नूतनः शृङ्गारः भवति। मन्दिरस्य सम्पूर्णे परिसरे विद्युद्दीपाः प्रज्वाल्यन्ते। तेन अस्य मन्दिरस्य आकर्षणे वृद्धिः भवति। १९६३ तमात् वर्षात् मन्दसौर-नगरस्य नगरपालिकया अस्मिन् उत्सवे पशुपतिनाथ मेला इत्यस्य अपि आरम्भः कृतः। पाटोत्सवे मेला अपि प्रतिवर्षं भवति। अयम् उत्सवः मनोरञ्जकः भवति। उत्सवेऽस्मिन् सांस्कृतिककार्यक्रमस्य, साहित्यिककार्यक्रमस्य च आयोजनं भवति। मन्दसौर-नगरस्य वासिनः तु आगच्छन्ति एव, अन्येभ्यः नगरेभ्यः अपि पशुपतिनाथस्य दर्शनार्थं श्रद्धालवः गच्छन्ति। बहवः जनाः स्वव्यावसायिकानां प्रतिष्ठानानां प्रचारार्थम् अपि उत्सवं गच्छन्ति। उत्सवेऽस्मिन् मध्यप्रदेशराज्यस्य सर्वकारस्य 'सूचना एवं प्रकाशन'-मन्त्रालयः शासकीयगतिविधीनां, जनानां विकासकार्याणां प्रदर्शनीनाम् आयोजनं करोति। श्रावणमासस्य प्रत्येकस्मिन् सोमवासरे बहवः भक्ताः दर्शनार्थं तत्र गच्छन्ति। महाशिवरात्रिपर्वणि तत्र महान् जनसागरः एव भवति। प्रतिमासं पञ्चम्यां तिथौ भगवतः विशेषाभिषेकः भवति।

वायुमार्गः

इन्दौर-नगरे (२२० कि. मी.), उदयपुर-नगरे (२१० कि. मी.) च मन्दसौर-नगरस्य समीपस्थं विमानस्थानकम् अस्ति।

धूमशकटमार्गः

मन्दसौर-नगरस्य धूमशकटमार्गः भारतदेशस्य अधिकतमैः भागैः सह सम्बद्धः अस्ति। इदं नगरम् अजमेर-रतलाम रेल-मार्गस्य प्रमुखं रेलस्थानकं वर्तते।